

професійної освіти, готуючи фахівців для ринку праці, формуючи у випускників громадянську ідентичність виконують дуже важливу роль у майбутньому розвитку держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бевз Т. Особливості формування громадянської ідентичності в сучасній Україні. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/bevz_osoblyvosti.pdf (дата звернення: 01.05.2023).
2. Клопотенко Євген Вікторович. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BB%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%84%D0%B2%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%92%D1%96%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87> (дата звернення: 01.05.2023).
3. Про проведення експерименту за темою «Вдосконалення професійної підготовки кухарів на основі компетентнісного підходу» на червень 2012 – грудень 2023 роки. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/614/aec/d8c/614aecd8cda8a157158222.pdf> (дата звернення: 01.05.2023).
4. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2019-%D1%80#Text> (дата звернення: 01.05.2023).
5. Стандарт професійної (професійно-технічної) освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2021/08/16/HO.projekt.stand.profosv.5122-Kukhar.16.08.docx> (дата звернення: 01.05.2023).

О. ТРЕТЬЯКОВА

ФОРМУВАННЯ ПРОСТОРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА КАРТОГРАФІЧНИХ УМІНЬ УЧНІВ НА УРОКАХ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Одним зі шляхів оновлення освіти, узгодження її з сучасними потребами є перенесення акцентів з процесу навчання на його результати й орієнтація змісту навчання на компетентнісний підхід, створення ефективних механізмів його запровадження. Просторова компетентність належить до загальноновизнаної групи предметної (історичної) компетентності, які набуває учень на уроках громадянської та історичної освітньої галузі.

Різноманітні карти на уроках історії подають просторове розміщення історичних подій, показують їх, конкретизують уявлення про місце, де відбулася історична подія. Опанування навиками роботи з картою дають учням не тільки глибокі та змістовні теоретичні знання з предмету, а й уміння застосовувати їх на практиці. У пошуках напрямів реформування освіти світова практика обрала компетентнісний підхід, завдяки якому випускник закладу загальної середньої освіти формується як компетентна особистість, готова до самореалізації в соціумі й особистому житті, володіє інформацією; налаштований на діяльність, спрямовану на успішне розв'язання проблем здобутих знань і досвіду; готовий до самонавчання тощо.

Сьогодні, під час реалізації компетентнісного підходу знання перестають бути самоціллю та самоцінністю освіти й розглядаються як важливий інструмент формування компетентностей, необхідних для вирішення життєвих завдань (у навчальній, соціальній, професійній та інших сферах).

В умовах особистісно зорієнтованого та компетентнісного підходів до навчання, саме компетентності є тими індикаторами, що дають змогу виявити готовність учня до життя, його подальшого особистого розвитку та самореалізації. З огляду на це організація навчання на уроках громадянської та історичної освітньої галузі має сприяти формуванню предметної (історичної) компетентності [4].

Історична компетентність – інтегральний показник діяльності учнів в процесі вивчення історії. З-поміж складників, які визначають її сутність, важливу роль відіграє просторова компетентність – уміння орієнтуватися в історичному просторі та знаходити взаємозалежності в розвитку суспільства, господарства, культури та природного довкілля.

Під просторовою компетентністю маємо розуміти складні вміння, що базуються на знаннях і досвіді, та ціннісні орієнтири учнів, що на науковому рівні забезпечують розуміння простору як основи розвитку історичного процесу. Ядро просторової компетентності становлять уміння, що забезпечують орієнтацію учнів в історичному просторі, уміння читати історичну інформацію з історичної карти, уміння здійснювати аналіз-синтез просторово-історичних об'єктів тощо [1].

Варто зазначити, що формування просторової компетентності учнів шляхом застосування картографічних джерел набуває першочергового значення, адже історія – наука, яка відбувається в двох основних площинах просторі та часі. І якщо хронологічній компетентності на уроках приділяється значна увага, то простір часто залишається поза увагою.

Основним джерелом для формування просторової компетентності на уроках громадянської та історичної освітньої галузі є історична карта. Робота з картою – це один із головних аспектів навчання історії. Історична карта є умовно-графічною наочністю, а наочність завжди відігравала велику роль у процесі засвоєння знань учнями. Історична карта різновид наочності, що є умовно-графічним просторовим зображенням історичних об'єктів і фактів, яке ґрунтується на відомостях історичної географії [2].

Історичні карти створюються на географічній основі і є зменшеним узагальненим образно-знаковим зображенням історичних подій. Історична карта – важливий об'єкт пізнавальної діяльності учнів: це й унаочнена основа для осмислення зв'язків між історичними явищами та процесами, і джерело історичної інформації, й інструмент узагальнення та систематизації навчального матеріалу, спосіб перевірки знань і умінь учнів [3].

Основними методичними умовами ефективної роботи з історичними картами в процесі вивчення історії можна виділити такі:

- наступність роботи від п'ятого до одинадцятого класу, у якій обов'язково враховуються вікові можливості учнів;
- реалізація функцій історичних карт (інформаційної, навчальної тощо);
- застосування різних форм роботи з історичними картами (колективної, групової чи індивідуальної);
- послідовне та систематичне використання історичних карт, як важливого джерела інформації та засобу формування знань і умінь

учнів тощо [1].

Відповідно до обов'язкових вимог результатів навчання з громадянської та історичної освітньої галузі на уроках маємо навчити учнів: мислити геопросторово, орієнтуватися в історичному часі, використовувати карту як джерело інформації, виокремлювати основні елементи карти та пояснювати їх значення; пояснювати, як географічне положення впливає на спосіб життя та світогляд людей; визначати на карті положення географічних об'єктів, культурно-історичних пам'яток, місця історичних подій тощо.

Слід зауважити, що для формування просторової компетентності важливо, щоб картографічні засоби навчання під час сприйняття навчального матеріалу використовувалися не для ілюстрації розповіді вчителя чи підручника, а були носіями знань.

Формування в учнів картографічних умінь має починатися з 5 класу зі знайомства з історичною картою та з набуття ними найпростіших навиків роботи: розрізняти умовні позначки на історичній карті, знаходити та показувати на карті місця подій та об'єктів, співвідносити об'єкти тощо.

Починаючи з 6 класу варто формувати в учнів уміння з'ясовувати вплив географічного середовища на історичний розвиток. Це вміння допоможе використовувати карту для встановлення зв'язків між географічним положенням країни, її природними умовами й історичними фактами.

На нашу думку, серед головних картографічних умінь можна виділити і вміння аналізувати та узагальнювати зміст історичної карти: виявляти історичні факти та історико-географічні об'єкти. Це вміння передбачає використання карти для визначення динаміки росту історичних фактів, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між подіями та процесами, зумовленими просторовим розташуванням.

Щоб створити уявлення про простір і місце розташування країни, яка вивчається, варто застосовувати одночасно історичну та географічну (фізичну) карти. Для закріплення отриманих знань можна проводити гру «Хто швидше збере карту». Учень надається карта «Галицько-Волинська держава», розрізана на частини у вигляді квадратиків. Як показує практика, учням подобається такий вид роботи, і, що потрібно буде три хвилини, щоб зібрати карту. Потім дається завдання розробити маршрут, як потрапити з місця в якому живе дитина до Галичини чи Волині (прийом віртуальна подорож).

Робота з історичною картою на уроках громадянської та історичної освітньої галузі потребує сформованих на певному рівні картографічних умінь і навиків учнів. Звертаємо увагу, що картографічні вміння – це здатність учнів сприймати та досліджувати факти й об'єкти в історичному просторі, використовуючи прийоми роботи з історичними картами. На уроках історії надзвичайно важливо навчити учнів орієнтуватися в місцях розташування історичних регіонів.

Основним базовим умінням, що складає основу просторової компетентності є вміння локалізувати (знаходити, показувати, словесно описувати факти) історико-географічні об'єкти на карті [2].

Серед базових картографічних умінь варто назвати вміння аналізувати та узагальнювати зміст історичної карти: виявляти історичні факти (події, явища, процеси) і історико-географічні об'єкти. Це вміння, які передбачають використання карти для визначення динаміки розвитку подій, фактів, явищ; установлення причинно-наслідкових зв'язків.

З метою формування в учнів умінь орієнтуватися в історичному просторі вчитель може використовувати такі завдання, як: на локалізацію історичних фактів та історико-географічних об'єктів за їх словесним описом або поясненням, на аналіз та узагальнення змісту історичної карти та історико-географічних об'єктів, на порівняння геополітичних ситуацій тощо.

Цікавою формою картографічної роботи, на нашу думку, є топонімічні дослідження учнів. Поєднання мовно-історичних, географічних навиків роботи з картою збагачує, розширює діапазон їхньої діяльності (наприклад, знайдіть на карті та запишіть у зошит назви племен, від яких утворилися назви історичних областей і держав). Формуванню просторової компетентності на уроках громадянської та історичної освітньої галузі сприятиме й опрацювання документів, досліджень сучасних істориків з опорою на відповідну історичну карту [5].

Окрім того, для формування й розвитку умінь учнів орієнтуватися в історичному просторі й умінь «зчитувати» цифрову інформацію з карти варто використовувати різні дидактичні ігри, пов'язані з опрацюванням історичної або контурної карти [1]. Доцільно на уроках громадянської та історичної освітньої галузі використовувати і нескладні творчі завдання. Таким завданням, наприклад, може бути вигаданий умовний знак, яким слід позначити подію, для якої не існує умовного знаку. Під час

виконання такого завдання учні повинні дотримуватися певних вимог: умовний знак має бути графічно простим; легко упізнаватися й передавати суть явища (події).

Наступним елементом у структурі просторової компетентності учнів є набуття ними досвіду створення власних картосхем і легенд до контурної карти як авторської інтерпретації історичного простору [1].

Щоб учні набули вмінь орієнтуватися в історичному просторі, учитель може використовувати на уроках такі завдання:

- показувати місця історичних подій;
- знаходити та називати історико-географічний об'єкт на історичній карті;
- визначати географічне положення історичного об'єкта на карті.

Типовими завдання, спрямованими на формування вмінь учнів здійснювати аналіз-синтез просторово-історичних об'єктів можуть бути:

- систематизація інформації з історичної карти;
- використовувати карту для визначення причин і наслідків історичних подій, процесів [5].

На особливу увагу заслуговують карти-схеми, які допомагають розкрити внутрішні зв'язки досліджуваних явищ чи подій і контурні карти. Контурні карти дають можливість засвоїти та закріпити знання, виробити вміння та навички роботи з історичною картою. На нашу думку, це досить важливий засіб практичного застосування знань, а також розвитку пізнавальної діяльності учнів. Зауважимо, що контурні карти можна використовувати на будь-якому етапі уроку: узагальнення, систематизації, вивчення нового матеріалу, рефлексії.

У контексті вимог до національного мультипредметного тесту важливими стають завдання на локалізацію історичних явищ та історико-географічних об'єктів. Так, наприклад, під час вивчення теми «Національно-визвольна війна українського народу середини XVII ст.» потрібно навчити учнів розпізнавати на картосхемі територіальні зміни, що відбулися внаслідок Національно-визвольної війни; територію української козацької держави за Зборівським і Білоцерківським договорами, місця основних битв тощо.

Отже, опанування учнями навичками роботи з картою, формування в них картографічних знань

сприятиме не тільки глибоким і змістовним знанням з предмету, а й умінням застосовувати їх на практиці. 3 метою формування просторової компетентності учнів потрібно вдосконалювати їхні вміння «читати карту», розуміти простір як основу людського існування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баханов К.О. Запровадження компетентнісного підходу до навчання історії в школі. Частина 1. Х. : Вид. група «Основа», 2017. 123 с. (Б-ка журн. «Історія та правознавство». Вип. 3 (159)).
2. Власов В.С. Значення історичної карти та картографічних умінь у навчанні історії. Бібліотека журналу «Історія і суспільствознавство в школах України : теорія та методика навчання № 1, 2013 (січень-лютий).
3. Методика навчання історії в школі. О.І. Пометун, Г.О. Фрейман. К. : Генеза, 2005. 328 с.
4. Третьякова О.В. Картографічні вміння як складник просторової компетентності. «Теорія та методика навчання суспільних дисциплін» : науково-педагогічний журнал, № 1 (6), СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2018. С. 3-5
5. Фідря О., Фідря Н. Просторова компетенція та картографічні вміння й навички у курсах шкільної історії. Історія в школах України. 2009. № 5. С.17-21.

Н. ПРОНОЗА

УПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ФІЗИКИ ТА АСТРОНОМІЇ ЯК ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТРУМЕНТУ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ПРОДУКТИВНОГО УРОКУ

У сучасних умовах дистанційної освіти з'являються нові засоби інформаційно-комунікаційних технологій, що надають нові можливості для організації результативної взаємодії всіх учасників освітнього процесу. Важливість застосування інформаційно-комунікаційних технологій підтверджується їх широкими можливостями для різних форм навчання. Одне з головних завдань сьогодення в освіті полягає в підтриманні та підвищенні якості освітнього процесу не дивлячись на виклики, що не можливе без використання інформаційно-комунікаційних технологій, які в свою чергу є дієвим інструментом в руках сучасного педагога.

Питання пов'язані з використанням ІКТ, досить широко висвітлені в науково-методичних працях та методичних розробках вчителів і викладачів. В них розглянуто засади створення засобів комп'ютерної підтримки [5, с. 8], питання використання в освітньому процесі з фізики програм для моделювання фізичних процесів, електронних підручників, додатків для опрацювання результатів вимірювань та контролю знань, [2, с. 10], сервісів організації діалогу в системі дистанційного навчання, описано досвід використання ІКТ на

уроках фізики педагогами-практиками [1, с. 7], подано перелік Інтернет-ресурсів, що будуть корисними викладачам фізики та астрономії.

Так Александрук В.В. учитель фізики Глинської ЗОШ І – ІІІ ступенів Здолбунівської районної ради Рівненської області в своїх методичних рекомендаціях, щодо використання ІКТ на уроках фізики та астрономії, виділяє основні напрямки застосування комп'ютерної техніки, гаджетів на уроках фізики і астрономії, вказує на актуальність використання інформаційно-комунікаційних технологій для моделювання явищ, які в умовах фізичного кабінету освітнього закладу не можуть бути продемонстровані, виділяє основні Інтернет-ресурси, що допоможуть викладачу організувати освітній процес. Він акцентує увагу на тому, що комп'ютерна техніка та гаджети з мультимедійними програмами, застосунками, Інтернет-сервісами для викладачів стають дуже ефективними та необхідними технічними засобами навчання, які підтримують швидкий зворотний зв'язок між учасниками освітнього процесу в режимі онлайн, роблять урок інтерактивним, і це все дозволяє підняти сучасний урок на якісно новий рівень, підвищити продуктивність уроку.